

Be savo valios netapsi teisingas — p. 2

Kosto Dereškevičiaus paveikslų interpretacijos — p. 5

Apie Vilniaus paminklus ir aksominės revoliucijas — p. 3

Jono Juškaičio eilėraščiai — p. 7

Trys vieno susitikimo Kašmyre atomazgos

Sausai pavadintas pasakojimas apie nesmagų nuotykį

Tą rytą išvykau į ekskursiją, anot reklaminės brošiūros, prabangiu turistiniu autobusu iš Šrynagaro – „rusvos, rudeniu dvelkiančios Kašmyro sostinės išpūdingoje Indijos šiaurėje“ – į Gulmargą, „gėlių pievą“, už penkiasdešimt vieno kilometro Himalajuose 2590 metrų aukštyje.

Autobusas iš Šrynagarą, ant vandens išsikūrusio žavaus, spalvingo ir chaotiško miesto sunkiai išstariamu vardu, riedėjo vešlia kaimo vietoje. Abipus tiesių, lygutėlių kelių driekėsi tuopų eilės ir ryžių laukai, daugiausia apsemti vandens, juose triūsė bemaž vienos moterys gėlėtai pažamas primenančiais apdarais, nacionaline Kašmyro moterų apranga. Aukštai kalnuose baltavo sniegas, net ir dabar, paskutinę balandžio savaitę, niekais verčiantis svilnančios saulės pastangas jį ištirpdyti. Iš toli tos baltos viršukalnės atrodė glotnios ir žvilgančios nelyginant stropiai prižiūrimo ponio kailis.

Dešimt minučių stabtelėjom Tangmarge, kalnų kaimelyje, vaizdingoje vietoje pusšesto kilometro iki aukščiausio esančio Gulmargo. Spėju, kad autobusui ir vairuotojui reikėjo atokvėpio prieš leidžiantis į paskutinį kelionės į kalnus etapą, nes kelias iš Tangmargo siauras, vingiuotas ir pavojingas. Sakau „paskutinį etapą“ – paskutinį mašinomis, nes toliau kylama poniais, rogutėmis ir lynų keltuviu. Slidininkų keltuvai neveikė, nes žemesniuose šlaituose sniegas jau pora savaitių tirpo ir Kašmyro slėnyje upės bei upokšniai kliokdami nešė rudą ir pilką vandenį. Tangmarge keleiviams buvo pasiūlyta atsigerti arbatos ar kavos, ir dauguma indų šeimų bei porelių taip ir padarė, tačiau aš atsakiau ir nutariau pasivaikščioti vienintele kaimo gatve, pasidairyti, kas gero turguje, atvirose krautuvėlėse ir būdelėse, pažiopsoti į kalnų gyventojus. Jie liesi, raumeningi, aukštesni ir ne tokie kresni kaip nepaliečiai, veidai jų prakaulūs, diržingi, saulės ir sniego nugairinti; veidai kalniečių, gyvenančių pačiame Azijos centre, šiauriau už Tibetą. Iš pažiūros jie rytietiškesni už indus. Tarp kaimiečių maišėsi atvykėlių – priešais turistų priėmimo pastatą kaimo vidury stovėjo dar penki ar šeši autobusai. Tvyrojo didelis sambrūzdis. Sakytum Tangmargas staiga virto įvairiaučiu skruzdėlynu, pasaulio centru. Atgijusiu scenovaizdžiu.

Mane užkalbino šalia sustojęs pusamžis charakteringų veido bruozų, orios laikysenos vyriškis. Čiabuvių žingsniai tokie minkšti, jie taip suprato su vietoje ir su kalnais, kad prisiartina negirdimai. Gražiai angliškai – be menkiausio indiško akcento – jis manęs paklausė, ar nenorėčiau autobusu toliau nebevažiuoti ir išsėsti, kai grįš vakarop, o jis mane dabar pavėdėtų į kalnus ar kitur, kur pageidaučiau. Padėkojau už pasiūlymą, bet atsakiau.

– Tik šešetą mylių, – pridūrė, ir man buvo gana malonu, kad jis davė suprasti, jog toks ilgas žygis – ne žygis, o taip sau žygelis. Tikriausiai mane palaikė išvermingesniu, negu jaučiausi. Kalnų ore mane greit ėmė nuovargis ir dažnai reikėdavo atspūsti. Purtydamas galvą, pakartojau, kad atsakau.

– Tai nors leiskite su jumis pasivaikščioti, – tarė jis, be jokios pastangos nė sekundės neprarasdamas savo charakterio, individualumo, orumo.

Indijoje knibžda elgetų, iš tikrųjų kartais atrodo, kad šalyje jie sudaro daugumą ir kad šalis tam ir yra, kad jie galėtų elgetauti, tačiau Kašmyro, rojaus vartų, gaiviamo kalnų ore kitaip. Šis žmogus visai nebuvo linkęs meilikauti ir net įkyrėti. Buvo pats sau šeimnininkas. Ką siūlė, siūlė grynai mano paties labui. Atsisakydamas pralošiu aš, ne jis.

– Ne, man geriau vaikščioti vienam, – atsakiau. – Atleiskit.

Jis, regis, susitaikė su mano apsisprendimu, tačiau neparodė jokio ženklų, kad pasišalins, siūlysis kitiems keliautojams. Jis ėmė man rodyti kalnus, vardinti jų pavadinimus ir aukščius, neskubėdamas, sakytum tam, kad geriau įsidėčiau

GILES GORDON

Gilesas Gordonas (1940–2003) buvo žinomas teatro kritikas, leidyklų („Penguin“, „Gollanz“ ir kt.) redaktorius, tačiau labiausiai pagarsėjo kaip įtakingas literatūros agentas, atstovavęs P. Ackroydui, J. Fowlesui, S. Townsend, F. Weldon ir daugybei kitų autorių, sugebėdavęs iš leidėjų savo klientams išsiderėti didžiulius honorarus. Išleido keletą romanų (populiariausias – „Apie vieną santuoką“ (*About a Marriage*), apsakymų, poezijos knygų. Kritikų požiūris į jo kūrybą buvo vėsokas, esą ji per daug „eksperimentinė“.

Nežinomo Kašmyro progresyviųjų menininkų asociacijos nario piešinys. Apie 1950

informaciją į galvą ir kad tiesiog ilgėliau pabendrautume. O ir kalnai niekur neskubėjo. Haramukas ir Fyrozpuras, Saulėlydžio viršukalnės ir Afarvato kalnagūbris. Paskutinio, didžiausio kalno pavadinimą ir aukštį jis pasiliko pabaigai ir pateikė taip, lyg pats būtų tą kalną ką tik sukūręs, o aš pirmasis sužinąs apie jo triumfą: Nanga Parbatas, 26 660 pėdų. Kaip galėjau reaguoti? Tai čia tasai Nanga Parbatas? Na ir aukštumėlis.

Nieko nesakiau, tik žiūrėjau. O jis tebestovėjo šalia, nors atrodė, lyg tai aš stovėčiau šalia jo, lyg būčiau jį susiradęs ir prašęs leisti pabūti su juo. Kažkodėl neprisiverčiau – būtų buvę per daug nemandagu – imti ir pasitraukti nuo jo. Be to, jis gal būtų sekęs man iš paskos, nors netikiu, kad būtų taip daręs. O ir kur būčiau galėjęs eiti? Tik paėjėti ir grįžti kaimo gatve, gatve, kuri ir buvo jo kaimas, jo namai. Mintyse raginau autobuso vairuotoją greičiau signalizuoti, kad grįžtume į autobusą, kad laikas važiuoti į Gulmargą.

Jis vėl prabilo – pusbalsiu, tarytum patikėdamas paslaptį.

– Pernai mirė žmona, ir palikau su trim mažais vaikais. Vienas sunkiai susižalojo koją ir pusę metų gulėjo ligoninėje. – Patylėjęs kalbėjo toliau: – Čia, Tangmarge, beveik neįmanoma gauti darbo.

Neturėjau ką atsakyti; tiksliau, bet koks mano atsakymas būtų buvęs tuščias, nereikalingas. Paskui pridūrė, kaip supratau, kad kartą per dieną keturiems pavalgyti ryžių – o vaikų apetitas didelis – kainuoja vieną rupiją, kas man pasirodė daugoka (keli pensai), bet minties esmės neatmečiau. Nėra darbo, nėra pinigų, nėra maisto.

Pasigirdo autobuso signalas, ir aš, palinkėjęs, kad reikala pasitaisyti, suskubau atsiveikinti. Pažvelgiau jam į akis ir rimtu veidu linktelėjau, leisdamas nedviprasmiškai suprasti, kad – nors nedaviau jam darbo ir vienos kitos rupijos – linkiu jam gero. Lyg tai jam būtų svarbu. Jis kažkaip sugebėjo nei priimti mano atsiveikinimą, mano geranorišką –

nepaisant faktų – linkėjimą, nei atmesti. Paprasčiausiai leido man pasitraukti.

Širdyje supanikavau – dėl kažkokių poros monetų – ir pasibjaurėjau savimi. Iš pasibjaurėjimo net pasipurčiau. Autobusui išvažiuojant žiūrėjau, kaip jis, tvirtai sudėtas, kiek panarinęs galvą iš lėto žingsniuoja gatve.

Po šešių valandų autobusas grįžo į Tangmargą. Meldžiausi, kad jis Tangmarge nestotų, bet sustojo, kaip ir rytą. Visą dieną, žygiuojant mylią po mylios, mėgaujantis nesilpstančia kalnų oro gaiva, man neišėjo iš galvos, graužė ir erzino mintys apie tą Tangmarge sutiktą žmogų. Kadangi jo neįdarbinau, nors ir trumpai, valandai kitai, jis neturi pinigų ir todėl negali nupirkti vaikams ir sau ryžių. Antra vertus, logiškai mąstant, galėtis kreiptis ne į mane vieną. Gulmarge buvo trisdešimt ar keturiasdešimt autobusų, ir visi jie kildami į kalnus tikriausiai buvo sustoję Tangmarge. Aš, kaip ir bet kas kitas, neprivalau rūpintis jo pragyvenimu. Nesu jam koks globėjas. Susidūrėm atsitiktinai. Kuriems galams toks tvirtas įsitikinimas, kad jis kreipėsi tik į mane ir kad aš atsakingas už jo ir jo šeimos gerovę? Argi ne jo pareiga klausinėti žmonių, ar jie nenorėtų pasinaudoti jo paslaugomis, tol, kol kas nors atsakys teigiamai?

Grįžtant atgal, Tangmarge pasilikau perkaitusiame, tvankiame autobuse, nes, jam sustojus aikštelėje, pamačiau tą žmogų, sėdintį ant žemės priešais parduotuvę, sunėrusį ant kelių rankas. Neatrodė, kad ką parduotuvėje veiktų, joje dirbtų ar ką pirktų. Ką jis pirsks, neturėdamas pinigų? Tačiau, regis, klausėsi pokalbio tarp pardavėjo už prekystalio ir žmogaus gatvėje.

Nebuvo nei linksmesnis, nei liūdnesnis kaip rytą. Atrodė, jog diena praėjo jį aplenkdamai. Galimas daiktas, jis pastebėjo mano autobusą, suprato, jog tai tas pats, kuriuo rytą atvažiuavau aš, tačiau niekuo neparodė, kad žiūri, kad mato, kad jam įdomu ar kad rūpi. Be to, dauguma tų autobusų labai panašūs. Jis sudrumstė man protą, tačiau vargu ar aš sudrumščiau jam, ir greičiausiai tai, kad atsakiau jo paslaugų ir jo draugijos, jis iškart pamiršo. Jei taip, tai, aišku, keista, nes ne man iš jo, o jam kai ko iš manęs reikėjo.

Po dešimties minučių autobusas pajudėjo iš stovėjimo aikštelės, leidosi keliu į pakalnę atgal į Šrynagarą. Žiūrėjau pro lango užuolaidos kraštą į tą žmogų, kol dingo iš akių. Jis galvos nepakėlė.

Po šešių valandų, saulei leidžiantis už kalnų, kai Gulmargo išpūdziai sukeltus jausmus ėmė stelbti apmąstymai, autobusas pajudėjo atgalios. Kaip ir rytą, kylant į kalnus, jis sustojo Tangmarge. Visas tos giedros, gaivios, tykios dienos valandas slėnio viršuje, stebint kalniečius, rogutėmis tąsančius atvykėlius snieguotais šlaitais bei po eglynus ir pušynus, man iš galvos neišėjo, nedavė ramybės rytinis susitikimas Tangmarge su žmogumi, siūliusiu pabūti man vedliu. O ypač tada, kai kalnuose užkandinės trobelėje valgiau puikią kiaušiniiais įdarytą *paratha* ir gėriau garuojančią juodą kavą. To vaizdo, to mudviejų susitikimo išmesti iš galvos neleido sąžinė. Jei tas žmogus būtų nužemintai meilikavęs, kad išprašytų išmaldos (bakšišo, arbatpinigių ar dovanėlės), kaip daro dauguma Indijos elgetų, kaltė dėl to, kad neįbrukau jam monetos, nebūtų manęs slėgusi. Vis dėlto jis stiprus, taigi pajėgus – ir norintis – dirbti. Spėjau, kad ir dėl paties darbo teikiamo pasitenkinimo, ir dėl atlygio. Jei būčiau jam davęs rupiją kita, mano piniginė nebūtų patyrusi jokio pastebimo nuostolio. O jis ir jo išlaikytiniai būtų galėję dieną ar net dvi pramisti.

Šviesa virš miško

Juodą lapkričio vakarą nuo vedančio į Šiluvą kelio virš Duko miško juostos, kur vasarą kyla raudona saulė, matosi blausi tolumo miesto pašvaistė. Gyvenimas rutuliojasi tamos ir šviesos jėgų sandūroje, istorijos mazgai neišnarpliojami, civilizacijos raida pilna prieštaravimų ir nesustabdoma kaip geležinkeliu anapus miško per Maironio apdainuotus Dubysos slėnius į Kaliningradą dundantys traukiniai. Per Antrąjį pasaulinį karą Radviliškio bažnyčia buvo sugriauta. Vokiečių belaisvių statytame mūriniame pastate 1945 metais parapijiečiams ją įrengė tas pats Stalinas. 1949-ųjų Deklaraciją prieš Lietuvos okupaciją laisvės kovų vadai Radviliškio rajone pasirašė požeminiame bunkeryje žvakių šviesoje, o Tėvynei atstovavusi rajono valdžia paskendo korupcijos tamsoje.

Rietavo bažnyčioje išsižiebusi pirmoji Lietuvoje elektros lemputė pradžiugino žemaičius. Po pusšimčio metų, įgyvendinant projektą „Komunizmas – tarybų valdžia plius visos šalies elektrifikacija“, jau džiūgavo visa Lietuva. Žmonės pradėjo šviestis, prisipildė knygų lentynos, sumirgėjo televizoriai. Bet tuo niekas dar nesibaigė. Pasibaigus šviesaus komunizmo statyboms, atsiradus kompiuteriams ir internetui, įžengta į *informacinės* arba *žinių visuomenės* raidos etapą, kur svarbiausiu dalyku tapo informacijos perdavimo greitis ir kiekis. Prieš porą metų dar stebino 12 Mb/s spartos plačiajuostis internetas, šiandien jau pereita prie naujos kartos 300 Mb/s spartos interneto. Už Europos Sąjungos struktūrinės paramos ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšas iki 2013-ųjų kovo bus nutiesta 5 500 km šviesolaidinių linijų į 950 gyvenviečių. Nors pasižvalges vienoje jų matai, kad *ne* virtualioje tikrovėje šio fantastiško interneto vartotojai tebus nepilnamėčiai ir antkapinių paminklų dirbtuvės.

„Lietuvos žmonių“ šviesinimo ir perkrikštijimo į *žinių visuomenę* programos įgyvendinimo šalutinis efektas: asfalto danga nuo kelių gyvenvietėse nutrupinta, kad šalia važiuojamosios dalies būtų galima pakloti optinį kabelį. Juk pakelės daugelyje vietovių grioviakasei neišvažiuojamos. Be to, šalia kelio prieš tai jau pakastas kitas, „senosios kartos“ plačiajuosčio interneto (DSL) kabelis, kuriuo vis dar naudojasi tie gyventojai, kuriems nesvarbu, kad pagal namų ūkių, prisijungusių prie interneto šviesolaidinio ryšio linijų, skaičių Lietuva pirmautų Europos Sąjungoje. Paprastas gyventojas galvoja, kaip sveikam „nukramsnotu“ kelkraščiu į namus parsigauti ar iš kur gauti lemputę į dviratį įsisukti. Pasiaukojančio patriotizmo šūksniai, esą Lietuva turi visus pralenkti interneto greitkelyje, jam kaip kokie pagiriom prisapnavusio *Liuciperio* pamokslai. O jis turbūt tikrai išgeria, jei tik bando „perkasti“ *žinių visuomenę* (kuriai ir jį juk

„valdžia“ iš televizoriaus ekrano priskyrė) gyvybiškai svarbią naujieną – „šiuo metu diegiama optinio tankinimo įranga (WDM), kuri leis padidinti duomenų perdavimo spartą iki 80 Gbps per vieną šviesolaidinę skaidulą“.

„Skubos naudą – velniai gauda“, – pakužda kažkas į ausį ir taip nuo pasaulio atsilikusiam lietuviui ir šis numoja ranka į atominę elektrinę su reaktoriumi iš Tekančios Saulės šalies. Už atomo pabalnojimą tautos labai jam svarbiau, kad būtų malkų krosniai, kad paspaudus mygtuką užsidegtų šviesa, kad algos ar pašalpos užtektų už elektrą susimokėti. O aiškintis, kur tas energijos šaltinis, iš kur ateina ta šviesa ar šiluma, kaip ji ten saulėj ar AE susidaro, jam tuščias reikalas, juolab kai mato nevykusius bandymus dangaus šviesulius ar technikos stebuklus „įvelti į politiką“ kalbomis apie šviesesnę rytojų ar kosmodromą Zokniuose. Aukštaičiui ir džūkui, žemaičiui ir suvalkiečiui be žodžių aišku, kad saulė rytuose nenusileis ir jis į mėnulį šiame gyvenime tautiniu erdvėlaviu nepakils.

Aidint pergalės šviesolaidžio lenktynėse trimitams, vienur kitur išlenda ir *žinių visuomenės* nesusipratimų, t. y. *ne naujienų*: vaikai kai kurių gyvenviečių mokyklose gamtinius reikalus atlieka lauko išvietėse; dar, žiūrėk, bambalinių rinkėjų dukrelė šuns būdoje lindi; žmonės kaime neturi už ką pasikeisti ir taip niūrų gyvenimą trumpinančių šiferio stogų; neklojami vandentiekio, nuotekų šalinimo vamzdynai; naktį štai vėl išardytos grotos nuo vamzdžio-perėjės po geležinkelio pylimu; trupa brandžiu sovietmečiu pakloto drenažo moliniai vamzdžiai, melioracijos griovius užtvėnkė bebrai, o tų užtvankų išsivažinėjusioj Lietuvoj nebėra kam išardyti; dviratčių takai gyvenvietėse tapę sunkiai išivaizduojama prabanga. Visa tai jokios naujienos – kasdienybė. *Žinių visuomenę* maitinančios naujienos srūva nematomais kanalais ir tai visada yra naujienos iš *pasaulio* ir *apie pasaulį*.

Vienas visam gyvenimui tikrai žmogaus žinojimas apie save patį, savo lytiškumą ir mirtingumą, savo tikrąją esatį, kai saulės iškamuotas, išvargęs eilinis įsakymų vykdytojas tyru veidu, uniformuotas griovio šviesolaidiniam kabeliui kasėjas (kitu istoriniu metu – sovietinis ar vermachto kareivis), užsuka į tokio pat paprasto, nekilmingo, o dažnai ir nerastingo žmogelio namų kiemą ir braukdamas nuo kaktos prakaitą paprašo šulinio vandens troškuliui numalšinti. Susižinoję be žodžių, pasidalinę vandeniu, jie išsiskiria amiams. Tikrai inių troškulys am inai gyvoje *informacinėje visuomenėje* nenumalšinamas.

VYTAUTAS KINČINAITIS

JAN LEOŃCZUK

Poetas, prozininkas, vertėjas. Gimė 1950 m. Balstogės krašte. Varšuvos universiteto absolventas. Studijavo lenkų filologiją, istoriją. Eilėraščių paimtas iš rinkinio „Zadziwienia“ (2010).

•
*atminti sakai
tik duris ir slenkstį
laukų ir miškų atodūsi
kad užgožtu
pavargusių širdį
kuri stabtelėjo ties pamesta
gėlele
palengvinti jos būties našta*

*tada ruduoja žolė
ir tyła
o delnai
liečia smiltis
spėliodami jų užmirštus vardus*

*ar tai mirtis
jei po vokais
dar kartą
brėkšta aušra*

Vertė Juozas Šikšnelis

Taurimos Bunkutės nuotrauka

Laiku ir nelaiku

Nebelaukim Godo

„Štai! Ateina dienos, – tai VIEŠPATIES žodis, – kai aš ištesėsiu pažadą, duotą Izraelio namams ir Judo namams. Tomis dienomis, atėjus laikui, atželdinsiu Dovydui teisumo atžalą. Jis įvykdys krašte teisingumą ir teisumą. Tomis dienomis Judas bus išgelbėtas ir Jeruzalė gyvens saugiai. Štai yra vardas, kuriuo ji bus vadinama: „VIEŠPATS yra mūsų teisumas.“

Jer 33, 14–16

Ir vėl prasideda adventas. Dar vienas mėnuo, kai visi krikščionys raginami daugiau mąstyti apie situaciją (kosminę ar kasdienę), kurioje buvo ar yra buvojama, laukiant Išganymo. Nors šis žodis krikščionybėje kertinis, jo biblinės prasmės dažnai išslysta iš akių. Ypač kai Jėzui priskiriamas vienintelis tikrai kertinis darbas – atpirkimas ant kryžiaus „prigimtinės nuodėmės“, kuri, pasak Biblijos žinią gerokai nuskurdinančios, o gal ir subanalintos augustinietiškos doktrinos, buvo esminė kliūtis žmogui pasiekti amžinąją laimę danguje. Liaudyje sklandė pasakojimai ir išvaizdavimai, kaip net ir teisuoliai, mirę iki šios Kristaus aukos, negalėdavo patekti į dangų ir kad pirmas Mirusiojo ant kryžiaus žygis buvo visas tas praėjusių amžių biblinių teisuolių sielas ištraukti iš pragarų tamsybių ir nuvesti į amžinąją dangaus šviesą. Lyg Dievas kažkada Rojuje būtų taip užsirūstinęs ant žmonijos pradininkų dėl jų prasižengimo, kad užvėręs dangų visiems be išimties. O štai po Kryžiaus aukos visi mirtingieji atgavo galimybę savo teismu pasiekti pagaliau atvertą dangų. Nes pagaliau įvyko tos nuodėmės Atpirkimas.

Gal šitas pasakojimas ir turėtų prasmę, jei, kaip kokie fundamentalistai, manytume, kad Adomas su Ieva buvo istorinės asmenybės, kurios tikrai įvykdė tą nusižengimą. Bet Biblija, deja, ypač didieji Pradžios knygos naratyvai, bent jau šiuolaikinių biblistų, atvirų mokslui, įsitikinimu, nėra istorija, kaip istorija suprantama moderniaisiais laikais. Tai istorija, kaip ji buvo suprantama kadaise, antikoje, – pasakojimai, paaiškinantys, kodėl pasaulis yra toks, o ne kitoks, sutvirtinantys kurios nors grupės kolektyvinę tapatybę ir leidžiantys grupės nariams tapatintis su tų pasakojimų herojais lyg savo protėviais, pernelyg nesirūpinant tų pasakojimų istoriniu patikimumu. Taip ir bibliniai pasakojimai apie „pirmuosius tėvus“. Mitas, metafora, leidžianti gliaudyti žmogiškąją kasdienę (ir tiesiog pasaulio) situaciją visomis dimensijomis ir aspektais. Situaciją, kurioje stinga bent dviejų esminių dalykų, kad ji galėtų būti laikoma galutinai atpirta ar išganyta, – teismo ir teisingumo. Tai dalykai, kurių niekas negali tiesiog taip imti ir atnešti ant lėkstelės. Niekas be savo paties valios pastangų negali tapti teisus ir teisingas, o nuodėmė sunaikinta. O jei netaps, tai ir nebus pasaulyje nei teismo, nei teisingumo. Nebus bent jau tam, kam šie dalykai nerūpi. Nes jei nerūpi, tai jie visur aplink ir nyksta. Juk biblinis teismumas (hebr. *cedaka*, gr. *dikaosyne*) yra rūpinimosi kitu savybė, sugebėjimas pastebėti stygių, vargą, kančią ir į juos tinkamai ir laiku atsiliiepti (jis kažkuo artimas budistinei atjautai). O teisingumas – skriaudų atlyginimas, padaryto blogio atitaisymas (kaip ir teisingumas ekonominių santykių srityje). Teisingumo bent galima bandyti siekti tinkamai

pertvarkant politinę ir ekonominę sistemą (norint to būtų galima pasiekti ir be kraujo praliejimo, ir be diktatūrų, tiesiog esant bendram visuomenės supratimui ir pritarimui), o teismumas vis viena bus siekiamas kiekvieno asmeninės valios pastangomis. Kaip ir dosni meilė (*hesed*).

O kaip tada su Dievo pažadu? Šiose pranašo Jeremijo eilutėse vietoj žodžio „pažadas“ (kaip teologinė koncepcija jis atsiranda tik vėliausiuose graikiškuose apokrifiniuose Biblijos tekstuose ir Naujajame Testamente) hebrajiškai turime *ha-davar ha-tov*, „gerąjį žodį“, žodį, ištartą tam, kad įvyktų kažkas gera. Hebrajiškas *davar* reiškia ne tik žodį, bet ir dalyką, reikalą, įvykį. Tas geras dalykas – išželdinta Dovydui teisi Atžala, kuri vykdys žemėje teisumą ir teisingumą. Žinoma, šios eilutės skamba kaip patikrinimas, kad tikrai bus Mesijas, teisus ir teisingas Karalius. Ir Kristus krikščionims tikrai yra tas Karalius. Tik pasaulis kažkodėl vis netampa karalyste, kurioje klestėtų teismumas ir teisingumas. Kaži kodėl? Gal todėl, kad Kalėdas jau galima švęsti visą laiką, nes prekybos centrai ir televizija tuo pasirūpina, kaip Bažnyčia ištisus metus aprūpina nuodėmių atleidimu. O visa kita, kitų vargas ir kančios, pasaulis, tebeapimtas neišbrendamo ne-išganymo būklės, tada atrodo tik menki būtiniai nepatogumai. Argi dar ne tas laikas ir ne ta valanda, kai visa tai turėtume imti keisti? Kiek ilgai dar lauksime Godo?

-akp-

Turnerio premija 2012

J. M. W. Turneris buvo iškiliausias anglų dailininkas. Pirmoje XIX amžiaus pusėje jo puikiai nutapytus, bet įprastus peizažus pradėjo keisti vos ne iki abstrakto išblukinti vaizdai, kurių tada dar niekas nevadino impresionizmu ir ne daug kas suprato. Todėl dėsninga tai, kad svarbiausias britų meno apdovanojimas yra pavadintas Turnerio vardu (jis pats norėjo įsteigti apdovanojimą jauniems menininkams), o geriausi jo darbai eksponuojami nuolatinėje Tate Britain galerijos ekspozicijoje. Ten pat „eksponuojami“ ir keturių kandidatų į Turnerio premiją (*Turner Prize*) kūriniai. Kabutes vartoju, nes įprastine prasme šis žodis tinka tik vienam menininkui (piešiniai). Du darbai rodomi ekrane, o trečias yra performansų rinkinys. Bet apie viską iš pradžių.

Paul Noble. Trys maži (Noir et Blanc). 2011

Konkurso taisyklės paprastos: gali dalyvauti menininkai iki 50 metų, arba britai, arba gyvenantys ir kuriantys Didžiojoje Britanijoje. Premijos pinigine išraiška: 40 000 svarų sterlingų (25 000 atitinka nugalėtoji ir po 5 000 – kitiems trims pretendentes). Premijos nepiniginė išraiška: populiarumas ir galima pasaulinė šlovė, tarp Turnerio premijos laimėtojų yra Gilbert & George (1986), Anishas Kapooras (1991), Damienas Hirstas (1995). Premija įsteigta 1984 metais. 2012 metų laimėtojo paskelbimo data: gruodžio 3 diena.

Turnerio premijos finalininkams skirta didžioji dalis apatinio galerijos aukšto. Pirmoje salėje eksponuojamas labiausiai tradicinis iš keturių pretendentų, anglų piešėjas ir skulptorius Paulas Noble'as. Jam skirtoje salėje rodomi piešiniai (grafitas, popierius) ir skulptūros (granitas). Noble'ui 48 metai, jis gyvena ir dirba Londone. Pusiaus politechninis, pusiau meninis išsilavinimas paaiškina jo polinkį švaram ir tvarkingam matematinio stiliaus vaizdai.

Piešinių seriją pavadinimu „Nobson Newtown“ Noble'as pradėjo 1996 metais, kai jo akis užkliuvo už šriftų lapo, kuriame raidės atrodė labiau architektūriškai nei lingvistiškai. Turnerio premijos nominaciją jis gavo už personalinę šios serijos darbų parodą Gagosiano galerijoje. Noble'as sako: „Aš negalvoju žodžiais. Aš galvoju anapus žodžių.“

Noble'o piešiniuose vaizduojamas pusiau fantastinis sapnų pasaulis (arba Nobsono naujamiestis), kuriame stovi griežtų linijų namai su netikroviškai išdėstytais kambariais, ant stalo labirinte auga gėlės, kurių šaknys nutįsta iki vandens apačioje ir išsisklaido jame, lyja stačiakampiais, stovi piramidė iš apvalių akmenų ir kartkartėmis pasirodo koks gyvūnas – karvė, žąsis, kiškis – arba artefaktas – laistytuvai, virvė, kopėčios. Viename paveiksle atrandami netikėtų detalių ar ženklų ir grįžti prie jau matytų, kur irgi pastebi ką nors naujo. Čia akmenys laukymėje išsidėstę pažįstamais žvaigždynais aplink aiškių formų pusiau namus, pusiau labirintus su augalais viduje. Pastatai dažnai permatomi, dangus abstraktus, debesys žemai ir panašūs į akmenis, saulės nematyti, jūra klampi ir primena aliejaus ežerą.

Kaip atsvara architektūrinių formų griežtumui šalia paveikslų stovi nedidelės aptakių pailgų formų marmurinės skulptūros. Jos, kaip ir piešiniai, tik juodos ir baltos spalvos. Panašias formas menininkas kartais vaizduoja ir savo piešiniuose. Kai kur piešiniuose pasitaikančios uolos ar skulptūros irgi aptakios, kas gražiai atsveria statinių kampuotumą. Visa tai kartu sudaro griežto monochromatinio siurrealizmo vaizdą. Nors piešiniuose daug kruopščiai užbaigtų detalių, dėl plačių erdvių ir gana didelio formato (didžiausias bene 3×3 m) jie neatrodo perkrauti. Maloniai stebina Noble'o sugebėjimas grafitiniais pieštukais išgauti daugybę atspalvių ir šešėlių ir dėmesys detalėms. Augalai ir gyvūnai atrodo kaip nupiešti biologijos vadovėliui. Visa tai sukuria jaukią atmosferą, į kurią norisi sugrįžti.

Ypač – iš nedideliu kino teatru paverstos kitos salės, kur pristatomas kitas pretendentes į Turnerio premiją – 34 metų škotas Luke'as Fowleris ir jo filmas „All Divided Selves“ („Visos išskaidytos savastys“, 93 min., 2011) apie ekscentrišką škotų psichiatrą Ronaldą Davidą Laingą (1927–1989). Laingas žinomas savo „antipsichiatrinio“ požiūriu ir psichopatologijas ir liberaliu požiūriu į narkotikus (eksperimentavo su LSD). Prie įėjimo į kino salę demonstruojami sustabdyti kadrai iš šio ir ankstesnių Fowlerio filmų, įskaitant dar du apie Laingo idėjas ir palikimą (tai trečia savotiškos trilogijos dalis). Ir autorius, ir jo filmų herojus yra iš Glazgo miesto.

Laingas laikėsi požiūrio, kad psichikos ligų priežasčių reikia ieškoti ne žmoguje (t. y. medicinoje), o jo socialinėje aplinkoje, ir kaip alternatyvą įprastiesiems gydymo metodams propagavo eksperimentinę grupinę terapiją. Laingo veikla neapsiribojo vien psichiatrija. Studijų metais jis buvo įkūręs filosofinį Sokrato klubą, kurio prezidentu buvo britų filosofas Bertrand'as Russellas. Dar jis žinomas kaip avangardinis kompozitorius, Karališkosios muzikos akademijos narys, kartu su Cornelijumi Cardew įkūręs „Scratch Orchestra“, kurio nariai yra buvę Brianas Eno ir Michaelas Nymanas. Fowlerio filmo pavadinimas yra 1960 metais išleistos Laingo knygos „The Divided Self“ parafrazė.

Taigi filmo objektas neabejotinai įdomus. Apie patį filmą šito besąlygiškai pasakyti negalima. Tai eklektiškas ir šizofreniškas (arba psichotinis, priklausomai nuo polinkio) pasakojimas apie Laingą, psichikos ligas, psichiatriją ir įvairius požiūrius į ją ir jos objektą. Fowleris pasakoja vien montuodamas vaizdus: Laingo gyvenimas, kalbos per televiziją, interviu, meniniai užsiėmimai, grupinė terapija, kasdienybė susipina su kitų psichiatrų nuomonėmis, nuotrupomis iš jų pokalbių su pacientais, paties autoriaus nufilmuotais gamtos vaizdais. Psichikos liga pateikiama iš vienos pusės kaip visuomeninė (socialinė), iš kitos – kaip medicininė negalia. Užkadrinio balso ar tekstų filme nėra, muzikinis fonas – taip pat eklektiškas ir šizofreniškas. Pasakojimui trūksta logikos ir akcentų, vaizdų kombinacijos dažniausiai asociatyvios, be tokiam ilgam filmui būtinos (teglu ir trūkinėjančios) priežastinės linijos, montažo sprendimai abejotini. Įdomiausi kadrai – iš Laingo interviu, kur jis dėsto savo alternatyvią poziciją ir aiškina, kad žmonių buvimas (arba nebuvimas) kartu sąlygoja psichikos ligas ir gali jas išgydyti (arba išvis neleisti joms pasireikšti).

Keliamas amžinas klausimas: kas yra normalu ir kaip tai apibrėžti. Laingas teigia, kad esminis kriterijus yra tai, ką konkrečiu atveju ar laikotarpiu normaliu laiko dauguma. Jeigu dauguma Turnerio premijos žiuri narių nuspręs, kad šis filmas vertas nugalėti, Fowleris bus ketvirtas iš eilės Glazgo menininkas, laimėjęs šią premiją. Nors tai mažai tikėtina, kai gretimoje salėje rodomas kitas kūrinytis, taip pat pretenduojantis į pirmą vietą. Tai 46 metų anglų menininkės Elizabeth Price filmas (arba klipas) „The Woolworths Choir of 1979“ („1979 metų „Woolworths“ choras“, 20 min., 2012). Price 46 metai, ji gyvena ir dirba Londone. Filmas rodomas karusele su dviejų minučių pertraukomis. Į salę atėjau filmui įpusėjus, o jam pasibaigus šalia sėdinti moteris man pasakė, kad pradžia išpūdinga ir ją būtina pamatyti. Visą filmą pažiūrėjau kelis kartus, nors nesu videomeno gerbėjas. Jis man priminė vaizdines instaliacijas „Massive Attack“ koncertuose ir Christiano Marclay rastos medžiagos filmą „The Clock“ („Laikrodis“, 24 h, 2010).

Filme vienas po kito išdėstyti trys iš pirmo žvilgsnio nesusiję pasakojimai: apie bažnyčios chorą (vietą), apie balsų chorą ir apie tragedijos liudijimą (arba mirties) chorą. Jie rodomi filmuojant senas nuotraukas, brėžinius, piešinius, grafinius vaizdus apie bažnytinę architektūrą, montuojant ištraukas iš XX amžiaus antros pusės popmuzikos atlikėjų pasirodymų ir derinant dokumentinius kadrus apie 1979 metais Mančesterio „Woolworths“ baldų parduotuvėje kilusį gaisrą (žuvo 10 žmonių), liudininkų pasakojimus ir grafinį gaisro plitimo vaizdą. Pasakojimui pasitelkiami lakoniški teiginiai apie rodomus vaizdus ar liudininkų interviu ištraukos, trumpam pasirodančios ekrane, ir muzikinis fonas iš minimalistinių garsų, senų popdainių, ugnies užimo.

Tai dėmesį prikaustantis „skrečavimas“ vaizdais ir garsais, tarp kurių akmeniniai ir mediniai bažnyčios architektūros elementai, ornamentai, skulptūros, pliaukšėjimai delnais, spragsėjimai pirštais, chorų dainuojantys balsai, pauzės, gražios moterų scenoje, tragedijos liudininkų veidai, degantis pastatas, jo architektūriniai brėžiniai, grafiniai ir tekstiniai gaisro priežasčių paaiškinimai ir vaizdinės jų iliustracijos. Gotikinių akmenų ir medžio raižinių grakštumą keičia rankų mostų scenoje paslaptingumas, o jį keičia pagalbos mostų pro degančio pastato langus nevilts. Meistriškai sumontuoti kadrai ir garso takelis sukuria kerinčią ritualinę atmosferą, iš kurios nesinori išeiti, kaip nesinori nusukti žvilgsnį nuo ugnies arba kad baigtųsi įdomus vaidybinis filmas. Gerai, kad šis filmas trumpas ir jį galima pažiūrėti kelis kartus.

Kartais menininkė ekraną perskiria pusiau. Tuomet vienoje pusėje rodomas toks pat spalvotas, o kitoje – nespalvotas vaizdas arba vienoje – ryškus, kitoje – blyškesnis. Taip daroma rodant gaisrą ir jo liudininkus, lyg norint pasakyti, kad yra du požiūriai į bet kokį atsitikimą: mačiusiųjų savo akimis ir mačiusiųjų ekrane.

Viename interviu Elizabeth Price paaiškino, kad tris filmo dalis jungia ne tik žodžio „choras“ daugiaprasmiškumas, bet ir rankų judesiai ar padėties. Ranka, mojuojanti pro grotuotą degančio pastato langą, primena ranką, judančią scenoje muzikos ritmu, ir skulptūros ranką, sustingusią senos bažnyčios grindų akmenyje.

Paskutinės dvi salės skirtos 39 metų performanso menininkei iš Londono Spartacus Chetwynd ir jos darbui „Odd Man Out“ („Balta varna“, 2011). Ji gali džiaugtis jau vien tuo, kad yra pirma performanso atstovė, pretenduojanti į Turnerio premiją.

Iš esmės tai nuolatinės dekoracijos jos režisuotiems performansams, kurie ten vyksta kiekvieną dieną. Ką nors praleidusiems galima tai pamatyti keliuose nedideliuose monitoriuose. Viena erdvė primena karinį poligoną su daug kamufliažo ir nespalvotom gyvūnų ir žmonių nuotraukom. Čia vaidinama karinių pratybų (o gal karo) parodija. Kitoje erdvėje – pripučiamas vaikiškas atrakcionas, kuriame kartais pašokinėja klounai. Trečia erdvė paversta dryžuotu kambariu, kuriame ant sienų kabo skudurinių onučių rinkinys ir stovi kartoninis stalas su kėdėmis. Čia lėlėmis persirenge lėlininkai rodo improvizuotus lėlių spektaklius su tomis skudurinėmis onutėmis. Sienos tarp šių erdvių iškabinėtos mėlynų ir geltonu popierium, kuriame – gotikiniai paveikslai, knygos apie Rabelais viršelį, senų ir nelabai senų knygų puslapiai.

Elizabet Price. 1979 metų „Woolworths“ choras. 2012

Elizabeth Price. 1979 metų „Woolworths“ choras. 2012

Vaikštinėjant po šias erdves susidaro išpūdis, kad tai ne skoningas mėgėjų teatro užkulisių ir jau ne kartą Londone matytų „instaliacijų“ derinys. Padėtį šiek tiek pagerina spektakliai, kurie smagūs bent jau tuo, kad galima stebėti juos įtraukiamų žiūrovų išraiškas – niekas nežino, ko tikėtis, bet nieko blogo neįvyksta. Tai didelių lėlių teatras, kur kartais dalyvauja mažos lėlės ir žiūrovai.

Spartacus Chetwynd tikrasis vardas yra Lali. Maištingojo romėnų gladiatoriaus vardą ji pasirinko, nes kovoja su formaliomis erdvėmis ir standartiniais požiūriais. Šioje kovoje jai tikriausiai padeda gyvenimas nudistų bendruomenėje pietų Londone.

Visi 2012 metų Turnerio premijai nominuoti darbai neabejotinai verti dėmesio savo kategorijoje. Piešiniai ir skulptūra, rastos medžiagos kinas, videomenas ir performansai skamba kaip atskiros vieno konkurso kategorijos. Todėl žiuri nariams neabejotinai teks pasiginčyti dėl nugalėtojo ir atrasti bendrą estetinį vardiklį visiems šiems skirtingiems kūriniams. Sprendimas paaiškės po kelių dienų. O aš pergalę prognozuju Elizabeth Price ir jos chorams.

Vieno paveikslo iššūkis

Kostas Dereškevičius. Ketvirtadienis. 1976

Baigėsi dar vienas, priešpaskutinis, paveikslo interpretacijos konkurso „Dviese su paveikslu“ etapas. Šį kartą Modernaus meno centro prizas – naujas ir puikus Kosto Dereškevičiaus albumas – atitenka **Jonui Kiriliauskui** už tekstą „Apie raudonas kelnės ir nuotaiką“. Taip pat publikuojame dalį nelaimėjusių, tačiau įdomių konkursui atsiųstų tekstų. Kadangi visos skaitytojų atsiųstos interpretacijos į popierinį laikraščio numerį netilpo, jas publikuosime internetiniame konkursa puslapyje blogas.satėnai.lt/konkursas.

Kitą savaitę skelbsime jau paskutinį konkurso paveikslą iš Modernaus meno centro kolekcijos.

Apie raudonas kelnės ir nuotaiką

Pirmas žvilgsnis į paveikslą socrealistinis. Viskas čia savo vietose, kūrinys įkvėptas galbūt net lietuviško filmo apie komunalinio ūkio kasdienybę „Nerami rudens diena“ (1975). Paveikslo veiksmas rutuliojasi dideliame mieste, nes konteinerio numeris taigi – 1412 (!). Šiuokšlės tvarkingai pilamos, nes galbūt ketvirtadienį arba penktadienį jos bus išvežtos. O ta skardinė dėžė ten kairėje pusėje nuo sūdytų Atlanto silkių, ko gero, įprasmina ir kitą ketvirtadienio konotaciją, kaip – žuvies dieną, kai valgyklose tik kompotas būdavo ne iš žuvies, tą makabrišką sovietinį „pasninką“.

Antras planas pasako, kad tai miesto pakraštys, kad peržengus šiuokšles ir tvoras galima išsiveržti į tokią ne visai svetingą gamtą su apsiniaukusiu dangumi. Gal tik raudona spalva pirmame plane neskaniai kvepia ir žiūrisi kokiai nors anų laikų komisijai, nes kyla natūralus klausimas: negi būtina tokia „šventą“ spalva aptempti užpakaliuką išnešant šiuokšles iš namų?

Antras žvilgsnis – patriotiškai romantinis-rezistencinis. Pažvelgi į paveikslą ir nustumia lietuviška trispalvė su plačia juodo gedulo juosta per liemenį: štai geltoni plaukai, štai tėvynės žaliosios pievos ir raudonos kelnės, viskas taisyklinga ir teisinga. Netgi tėvynės pievos nepabijotos pavaizduoti už metalinės tvoros, simbolizuojančios okupaciją, o kairėje pusėje metalinė didžiulio (menamo) šiuokšlių konteinerio siena – ne kas kita kaip „geležinės uždangos“ simbolis. „1412“ – tai, žinoma, data, primenanti Žalgirį, primenanti, kad istorijoje nemokame naudotis pergalėmis, kad jas pamirštame (nutapyti ne 1410 m.). Ir gyvename mes imperijos patvoryje, pilname šiuokšlių kaip kokių „komunizmo statybos atliekų“, per kurias – per tvoras ir uždangas – mes matome ir lopinėlių laisvės.

O „Ketvirtadienis“ todėl, kad turi išaušti sekmadienis, tai yra nepriklausomybė, ir tada mes tą „sekmą švęsk“ švęsime ir tam ruošiamės, po truputį bandydami apsisivilyti. Pagaliau jeigu tikėsime Alfonsu Andriūškevičiumi,

o juo negalima netikėti, tai jis sako, kad 8 deš. viduryje daugelis mūsų tapytojų kūrė remdamiesi pirmučiausia „išgyvenimu“, „jasmu“. Tad emocinė sfera buvo pagrindinis kūrybos šaltinis, o patį kūrinių charakterizuodavo jame neva glūdinti „nuotaika“.

Tai kokią nuotaiką reikia turėti, jeigu mauniesi raudonas kelnės tam procesui? Beje, K. Dereškevičius „mėgsta“ raudoną spalvą, jo 1972 m. paveiksle „Karvė prie plento“ tokia besišlapinanti pirmame plane karvė raudonos fono, betaikanti į tą „raudoną“ tvorą prie plento, irgi, sakyčiau, simboliška ta nuotaika.

Užkliuvo vis tiek tos kelnės ir trečiu, psichologijos, požiūriu, jeigu jau A. Andriūškevičius kalba apie tą „neva glūdinčią nuotaiką“. Ir čia dar prisiminė Romualdas Granauskas savo „Trijose vienatvėse“ po Mosėdį vaikstantis su „fetrine pusiau kandžių sukopota skrybėle, tinkančia žvejoti“, ir skaisčiai raudonomis kelnėmis, kuriomis, anot autoriaus, „nuo didelio iki mažo visi baisėjosi“, bet tik toliau rašytojas sako: „Buvau beveik laimingas, įveikęs „Jaučio aukojimą“.“

Taigi, toks beveik laimingas, trejopai pasižiūrėjęs į paveikslą „Ketvirtadienis“ trečiadienio popietę.

JONAS KIRILIAUSKAS

Ketvirtadienis

*Buvau pačiame vidury.
Savaitės ir tarp dėžių.
Kur tu, laukų vytury?
Ar negirdžiu?*

*Ten pamačiau geltonkase
virtualiai pasitrumpinusią.
Vilnius dėžėse dunkso.
Katinas ausį kasėsi.*

JONAS ŽEMKALNIS

Inter...

Lapkričio 17-oji, šeštadienis, 14 valandų 38 minutės. Netyčia nugirstas monologas Modernaus meno centro galerijos ekspozicijoje.

...O dabar visi stabtelkime prie šios drobės, vaizduojančios vieną svarbiausių mūsų valstybės istorinių įvykių – Žalgirio mūšį. Ar matote, kaip originaliai, kaip subtiliai ir daugiaprasmiškai menininkas pavaizdavo šio įvykio esmę ir svarbą, kaip didingai atspindėjo Lietuvos kaip jaunos, bet energingos ir ryžtingos valstybės duotą ženklą Europai?

Tarsi atsitiktinai ant šiuokšlių surinkimo konteinerio menininko įrašyti skaitmenys „1412“ mus įsakmiai perkelia į tą epochą, kai Europoje bene pirmą kartą istorijoje taip lemtingai buvo sprendžiamas Lietuvos likimas. Dailininkas ima ir atveda mus į tą laiką ir vietą, klausdamas: ką turi padaryti moteris-Lietuva, kai kaskart ateina su savo našta į šitą istorinį patvorį, kur sprendžiamas jos kibiro turinio likimas?..

Užuot pasukęs seniai pramintu ir visiems nusibodusiu keliu – vaizdavęs tas pačias batalines Žalgirio mūšio scenas, dailininkas visą savo dėmesį čia koncentruoja į Lietuvos apsisprendimą. Šviesiaplaukė moteris, nutapyta iš nugaros, be atpažįstamų veido bruožų ir net be akivaizdžių moteriškumo požymių, tiesiog mūvinti karingos spalvos kelnėmis ir dirbanti fizinį darbą, yra pati tikriausia Lietuva – mūsų valstybės personifikacija, šiuo atveju – ir padėties šeimininkė. Atkreipkite dėmesį į dailininko

sustabdytą jos gestą – šią akimirką ji tiesiog ryžtingai atsikrato ją slegiančią našta, gal tiesiog savo šiuokšlėmis, išversdama jas lauk ten, kur joms ir vieta.

Kur ta vieta? Gi palei šitą tvorą, perregimą, bet vis vien neperžengiamą tinklo tvorą, taip subtiliai ir meniškai pavaizduotą geografinę ir istorinę sieną. Ji ir XV a. pradžioje, ir iki šiol dalija Europą iš šiaurės į pietus, perskirdama ją į Rytus ir Vakarus, visą laiką besidriekdama čia pat, šalia Lietuvos, stovinčios su savo kibiru.

Beliaka tik sužinoti, kurioje tvoros pusėje šįkart stovi šiuokšlių konteineriai. Šią istorinę mįslę, galbūt ir lemtingą Žalgirio mūšio rezultatą, dailininkas palieka žiūrovo spėlionėms, siūlydamas atidžiau išsižiūrėti į dangaus potėpius, pabandyti susivokti tarp pasaulio šalių ir moters-Lietuvos geopolitinės orientacijos.

Dabar priekite arčiau, išsižiūrėkite, gal kuriam nors iš jūsų šiandien šioje drobėje pavyks išvelgti, kur krypta nematomos Lietuvos akys, kam atsuktas jos raudonuoju užpakalis...

TAUTVYDAS KONTRIMAVIČIUS

Luktersiu

Neįtikėtinas parūdijusios skardos, geležies ir karšto raudonio skirtybių derinio žaismas. Dailininkas degė aistringą kūrybinę galią ir jos žiežirbos iki šiol blykčioja. Erosui paviliojus, sukilo šimtai dūzgiančių minčių, mintelių. Neabejoju, šiuokšlinis fonas atsitiktinis, o skvarbus svajojantis žvilgsnis sminga į dailiausią moterį. Prie atliekų ir skardos kiemo kampe liejasi moteriškų linijų poemos garsai. Iškračiusi prilipusias prie kibiro dugno riebaluotas šiuokšles jaunoji moteris nusiplaus rankas, nusiriš dulkėtą skarelę ir išeis toliuos į kviečiančias ir žaliuojančias lankas, melsvėjančius vandenynus. Norėčiau regėti skaisčiąją moterį brendančią per žolynus ir krūmynus melsvumon. Ten ją pasitikčiau ir stebėčiausi, šypsumės ir kalbėtume, pasikeistume trokštamomis laisvomis nelaisvėje mintimis. Tuoj tuoj, kai pabaigs kasdienybės švarinimosi darbus. Dabar bendrabylė čia, atėjusi prie garažų iškratyti šiuokšlių, spinduliuojanti išskirtiniu erotiškumu. Aprūdijusi šiuokšliadėžė, kitos skardos, tvoros juosta atėjusiąją tamsiu megztiniu sutiko kaip savą, bet niekada nesužinosime, vien spėliosime, ar dėl ryškiai raudonų kelnų, ar dėl aptemptų drabužių prasiveržusio jaudulio geležys paraudo. Mįslinga, paslaptina. Spėliuju, kodėl dailininkas nepalaukė, kol moteris pasisuks bent profiliu, o įkalino nesisukusią prie dėžės. Kažkas nerealaus: viešumoje moteris apsirengusi, o dailininkui ir man – jau ne visai. Nesistenkime daugiau atspėti ir kalbėti, nei mums lemta. Šiandien grožėkimės stulbinančios erotikos dvelksmu pilkiausioje sovietinėje rutinoje. Pagal tuometinę visažinę ir visa apimančią ideologiją sekso nebuvo, tačiau skleidėsi bet kokiais, laisvais ar nelaisvais, laikais Moters prigimties grožis, jaunystės romantiškas kerėjimas. Kaip ir dabar, kaip ir prieš penkis šimtus metų, viliojantis, jaudinantis bet kokio luomo, titulu, amžiaus vyrus, nejučiom įžiebiantis kūrybines liepsnas, deginantis, geisminantis jautrias širdis. Likčiau nevykėlis, jeigu grožėčiausi moters dailuma, bet nepažvelgčiau jai į akis, neišvysčiau sielos išdavikiškų ugnelių. Pačiam paveikslo vidury ir vidurdienyje kyla intriga: pašnekinasiu, paflirtuosiu. Tačiau... kelias sekundes luktersiu, kol žavinčioji atsigręš...

VALDAS PATUMSIS

Nukelta į p. 12

JONAS JUŠKAITIS

Nusigandusi širdis

-
- Man pabudai per sapną... ne dėl to, ne...
Budai, numirus, budint... lapkritys,
Kad budinau tave sapnu, geltoną
Žvaigždžių man didžią naktį nukratys.*
- Tau atsimerkus – mirksniui neprapulti
Aš atsimerkiau: naktį kažkodėl
Pabust kartu sapnavimas supurtė.
Manų pačiam ji dreba kaip žvaigždė.*
- Lyg nuo gyvybės mus abu nulaužus
Vieną kitam ranka, kurios nėra,
Blakstienas būtų lietus, kaip daužos
Gelst apie dulkių patalą žara*
- Taip raudonyn visais raudonumynais,
Jog skambant lapui krintančiam pabusiu,
Vis į geltonos atspalvius beržynams...
Pasiklausyti patylėt pabūsiu.*
- Ar tu man mirus... spinduliui kaip strėlei
Per langą smygsant lyg susižeidžiu...
Kas tu, kuri mane pabust prikėlei,
Pabudinama drebančių žvaigždžių?*
- Sudavus sapną gaust kaip kamertoną,
Daugiau nei tolt ir tilt neatsitiks.
Nukris naktų naktin viena geltona
Lyg lapas nuskambėdama naktis.*
- 2012
-
- Geguži, glostau liūdnuos
Atsiminimuos
Spindinčius plaukus žmonos,
Gaisais auksiniais.*
- Jausdamas – sauja pilu
Smėli... Apvaizda,
Kaip sraigė baltu perlu
Užtaiso žaizdą?*
- Lyg bijo žemė žmonių
Am ino miego,
iedai po ingsnio ingsniu
Iš jos išbėgo.*
- Lig šito miego jaunam
Nesakė nieko
Jie to, ką sako jau man,
Po šito miego.*
- Žvaigždės virš jūros... gilias
Permato girios...
Prieblandų akys... girias
Jūros... jos gilios...*
- Ir mano jos... ties karstu
Žiūriu į lūžį...
Susmukus žemė... kas tu,
Gra us gegu i.*
- 2010
-
- Per kietą klintį
Išplautas gintaras.
Kuo spaud ia sunaikinti,
Tuo gelbimės ir gintis.*
- Sveika būk, diena,
Suk, suk į vieną pusę.
Kaip didžiausią naujieną
Tave sutikt pabusime.*
- Vienam į kito
Tylinčių akys žiūri:
Iš akių į akis įkrito –
Kur mudu atsidūrė!..*
- Tau mirus, skauda
Man, ir nešuos kaip ligą:
Kur tau tik darė skriaudą,
Dabar manin susmigė...*
- 2010
-
- Taip yra, taip buvo, bet, svarbiausia,
Taip ir bus. Gal nežiūrėt verčiau,
Kad šėtono seilėm nusiprausia
Matant, nors... gerai, kad nors mačiau!*
- Gaudantys tinklai tikrai skylėti
Išlendančiam nors vienam, neįau
Nenuėjus kur nors patylėti?
Nors... gerai, kad nors nenuėjau!*
- Žingsniais nepiktai nors... mus nuo pikto
Gelbėk, liūdna visa, kas naktis.
Nelinkiu, kad tau taip atsitiktų,
Nors... matysi pats, jei atsitiks!*
- Lik vyzd uos, tikra išlik, o eme.
Armija kompiuterio angis
Raitos, bus lyg apkasus užėmę.
Kol akiduobė susirangys...*
- Apvynioja uodegas gyvatės
Giriose po tiltu lyg naru
Plūduriuoti – priešais žuvį patys
Vandenys atbėga nuo nasrų.*
- Aišku, nors neaišku nieks: išlaiko
Taiką kulkos, grie ia taikiniai
Kas dantis, kas maršus, nors... už taiką
Kulkos kovą nušvilpė seniai!*
- Jaučiant paskutinę neprarytą,
Ką darai, daryk gerai, geriau
Nors u miršt bus, kad nors kas daryta,
Ir atmint, kad ko nors nedariau.*
- 2012
-
- Ruduo.
Vėjas ir varna.*
- Aaaaašššš, aš...
Aašššš, aš, aš, aš,
Aš, aš, aš, aš, aaa...*
- Ša, ša, ša.*
- Ašš, ašššš, ašš
Aaaaaššššš.*
- Ša, ša.*
- Aaaaaššššš, aššš,
Aš, aaaaššššš,
Aaaš, aš, aš, aš...*
- Ša, ša, ša.*
- Varna ir vėjas.
Ruduo.*
- 2008
-
- Ir įstatymą statant ir patį
[jį statė stot kaip į duris.
Tavo durys, kur stakton įstatė, –
Žemės nieko neveikt vidury.*
- Sėdžiu, spalio spalvom žiburėti
Žiburiuokite, medžiai, kurių
Visos šakos kitokios žiūrėti...
O matau... tik ne tą, ką žiūriu! –*
- Lau t nebijo, nes kvailas, ir gaila
Langą laužiančio: kai atėjau
Žemėn, tartum užjausdamas kvailą,
Pirmas jausmas man buvo – bijau.*
- Bėk, mielas tu bomže, tu, bonza
Mielas, vykis: plonais spinduliais
Pats kaip voras nulips ir per bronzą
Bokštu mėnuo – laukais pasileis.*
- Girg dant durims išeisiu pavėsiu
Med io girg dančio – laužtis baik, nors
Sėsk šalia patylėti – padėsiu
Pykti tau ant gimimo dienos!*
- Pirstai langą paleistų pakumpę
Praeitin, dabartis atsitiks
Kur nors veikiant dviem, smakrą ant
krumplio*
- Pasidėjus tyli ateitis.*
- 2012
-
- Kaip gaidį raudoną
Ant stogo, ant žemės vienos,
O verkianti mona,
Patupdo po karą kur nors.*
- Raudona su juodu
Ne mano: man tiks vien, kai tems,
Tegu tad sau juodu
Ir eina kitur ir kitiems.*
- Ten, kur sunaudotų
Abu, kur da ei ar dau ei,
Juodai su raudonu
Vis vien ir gerai, ir gra iai.*
- Buvau ne raudonas,
Ne juodas esu, tai į ką
Traukt? Ponai ir ponios,
Yra raudonoji knyga.*
- Aš baltas be grimo,
Ir triskart net, kaip tu pati,
O žmona, nes gimę
Mes baltais ir veidu balti.*
- 2008
-
- Tai per vakarus dienų negarsiai
Taip, lyg iš po žemių atsidus
Atsiliept aplinkui viskas, tarsi
Tai, kas bus, kada manęs nebus.*
- Tai gyvenimas, tai tokie toliai:
Praeities, tai apsikabinai
Jais ir dabarties paveiksluos, kolei
Per naktis u lygina sapnai.*
- Vasara, lyg šonkaulį, kur skauda,
Perlaužt, debesynų vandenai,
Griūdavo, danguj virš miesto snaudę,
Kol pati taip nusiskandina.*
- Kelt bent skausmą kaip giedra erelį...
Lyg neatsilaikiusių kvapu
Iš drabužių – vėjo akvarelei
Verpetavo dulkės virš kapų.*
- Nesuprasdamos žmonių kelionės.
Vėjo ranka, dulke nešina
Ant plaukų žmonėms, kas man tie žmonės,
Kas aš tiems žmonėms, nė nežina.*
- Kol budau, per tylą kaip bažnyčią
Aidint muzikai toli, arčiau
Pamačiau akimirksniu netyčia,
Lyg tiek metų tyčia nemačiau.*
- 2012
-
- Ar tau neskauda širdies?
Oi, Dieve, Dieve,
Kaip širdies neskaudės.
Skauda kas dieną.*
- Mano širdis skauda vieta.
Kaip tokį kietą
Klausimą paleidai į tą
Skaudžiausią vietą.*
- Jis dienas ir naktis
Mano širdį taip stūmė,
Jog susimušė mano širdis
Į akmens akmenumą.*
- Spaud ia akmenuma
Širdis į krūvą.
Bėgdama, klupdama
Pamiršusi buvo.*
- 1983–2012
-
- Nusigandau, kad su manim tau pačiai
Saugu: pats pakilau kaip iš sapnų.
Regina pacis funda nos in pace...
Taip susitinka silpnas su silpnu.*
- Tik vieną kartą Dievą rast, kadangi
Jis vienas, buvom ir abu u kas,
Tave, mergaitė, tartum jūroj bangą
Man atiduoda Dievas į rankas.*
- Taip, lyg jo išgąstytj abiem palaukus,
Kol susitiksime, lyg ir būt visai
Nebuvę dar, šypsa, ant piršto plaukus
Vyniodama, paleidi ir klausai.*
- Jei negirdėčiau. Bet girdžiu: tai žygis
Toli girdėt likimo urzgime.
Jei nežinočiau. Bet žinau. Užlygins,
Palygins ir sulygins su eme.*
- Užgimstant atsimerkti pasisiūlė
Padėt, bet slėpė spinduliai žvilgą:
Giliai gyvena žemėje didžiulė
Ramybė nesibaigianti ilga.*
- Kol rankų mums nuo rankų ji atplėšus
Pati nebuvo, o tik į mintis
Mirties mintim ateidavo, nė priešas
Nesijautė did iausias joj mirtis.*
- Ne prie manęs ir žemės valandėlei –
Glaudeis prie Dievo per mane, rami
Abudu vieną tikrą kartą kėlei
Jam nusilenkti: savo mirtimi.*
- 2012

RAMŪNAS KASPARAVIČIUS

•
Kaip išmokatą dalyką
melagingos sistemos,
į mases padalytą,
neva spaliui sutemus,

nes pro lapkričio šviesą
gula vilko šešėliai,
pro užtikrintą vietą
liūdesėliui išėjus

iš brandos į senatvę
ir senatvėj sustojus,
daug žavesnis nei Latvijoje
toks dantesiškas rojus

puikų Boldino rudenį,
lapams krintant būbū,
ir batus išsišūdini:
negražiai nuostabu

•
tau pačiam, na, o publikai
po sienos Simajudo
lieka cirkiški bublikai
parke dieviško Grūto,

vėl pargrįžk pas save,
žmogų žuvį palabink,
pakalbėk su dvasia,
ta, kur kiūkso palaukėje...

tu ir du tūtūtū
vakare Švento Huberto...
užsieniečių srautu
ir su muzika Šuberto.

•
O buvo visiškai rutininė,
zastojiška tarsi asfaltas,
nors, aišku, savitai rutininė –
tokia: nei oblius, anei kaltas.

...ir lakstė putos nelyg skiedros
viršum bangų, kurios dar žalios,
kurios nebaisios, tiktai žvalios
ir išmatuotos decimetrais.

Bet neramiai pragydo ABBA,
toli palikus „Made in Sweden“ –
galvok ne apie Ali Babą,
bet apie čia: Stulpus ir Vytį.

Rytai ir Vakarai ir nieko ten gerai...
o Vakarai – gražu kaip žirnio žiedas,
tiktai tas žiedas kryžkelėj pasėtas,
kur pakavoti aitvarai.

Jaunojo buhalterio
bugi

Vieną kartą iš savęs (vajė!)
aš sukūriau šias eiles:
dub dubi dub dubi
dubdubdub už du rubliu.

Kitą kartą iš ano
pasiskolinau aš nuo-
monę: dub dubi
dubdubdub už du litu.

Tu skaičiuok kaip Artanjanas:
kas yra ir kas vaidenas:
– Trūrūrū už du euru.

Vieno paveikslas iššūkis

Atkelta iš p. 5

GINTAUTAS LESEVIČIUS

2141-ieji ir iki jų

nesąmonės vizija

scena paruošta
palygint nedaug ir beliko
aš ir tu net tu premjeros sulauksim
klausimas – ar balkone
partery šiukšliavežimė apokalipsės
(valstybinis „toreador“) šnopus
keturi buliai traukia per dantį armagedoną
pirmam plane jis po genrepeticijos 12–21
raudonas kaip nesikeisiu kaip
motkelės šitos treniugikai
koktu kq besakyt
o mirtie tu kosto keistai apiforminta
sąmonėje cocteau su manto
suknelė puošni ir pirštinės
patogumą įvertinai judėjimo laisvė che che
gi ruošos iki kaklo
kibirais nešiok nešionėlę konteineris pilnas:
sielos priskretusios kūno sielos krekėjusios
glamžuotos purvinos tąsios vis tasia –
lakumo stoka įkvėpti nepavojinga
mavais ton'as visai kaip tavo
mirtie o my gosh
susiprastint namų šeimininke
nusivyliau išties ne inau ne inau vis dvejoju
ar kai prisieisi tau čiuptelt

Redaktorius: Žydrūnas Drungilas
(zydrunas.d@gmail.com).
Dailė: Aistė Paulina Virbickaitė.
Paveldas: Juozas Šorys.
„Šiaurės kampas“: Marius Plečkaitis.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Direktorė: Lina Černiauskaitė.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.
Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.

Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1540 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.
Elektroninis paštas: satenai@takas.lt.
www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.
Spausdino UAB Ukmergės spaustuvė.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.
„Šiaurės Atėnų“ remia: Kultūros
rėmimo fondas; Spaudos, radijo ir

televizijos rėmimo fondas 2012 metams
suteikė 100 000 Lt paramą projektui
„Šiaurės Atėnai“: kūrybos ir kritikos
paralėlės“ ir 25 000 Lt paramą projektui
„Lietuviško tapatumo atramos“ (p. 1–3,
8–12).
Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

